

طراحی دیوارپوش رستوران سنتی با الهام از نقوش مکتب نگارگری شیراز

شیوا محمود زاده- آقای محمد مهدی کریم نژاد- آقای مهدی صنوبر

۱- دانشگاه آزاد اسلامی واحد یزد- دانشکده طراحی پارچه و لباس

۲- (عضو هیئت علمی- دانشگاه آزاد اسلامی واحد یزد- دانشکده طراحی پارچه و لباس)

چکیده

نگارگری ایرانی زیبایی جهانگیر و جهانگشاست که با زیبایی شکلی و مضامین متعالی خود مشحون از رازهایی است که کشف آنها دغدغه هر محقق و هنرمندی است که در ورای ظاهر در جستجوی دنیاهای سیال و متصاعدی است اما صعب بودن دستیابی به مضامین باطنی بدان جهت است که جاذبه و زیبایی شکلی این نگاره ها آن قدر والا و شگفت انگیز و مضامین اش آن چنان شیرین و پر هیجان است که بیننده را غرق در اصول و مبانی شکلی می کند. در این پروژه کوشش شد تا آنجا که امکان دارد، مکتبی از مکاتب برجسته نگارگری ایرانی به نام مکتب شیراز که به نام ام المکاتب نیز شهرت داشت، دوباره معرفی شود. در بخش پایانی پروژه نیز، برای دکوراسیون داخلی یک رستوران سنتی، دیوارپوشی بر گرفته از مکتب شیراز، تهیه شد که ویژگی های یک مکان سنتی را داشته باشد تا در اشاعه فرهنگ ایرانی-اسلامی نقش موثری را ایجاد نماید.

دانشگاه آزاد اسلامی واحد یزد

واژه های کلیدی: مکتب نگارگری شیراز، رستوران سنتی، دیوارپوش

Abstract:

Iranians Beauty and Popular Painting is Full of Mysteries on its Beauty Shapes and Excellent concept so that finding of them is the main motive and Purpose of each Researchist and Artist Altho is searching a Dynamic Univers beyond its Apperance its Hard to Approach to These Internal concepts Because Beauty of These Paintings Shape is Very Excelet and Wonderfull and its concepts is Very Sweet and Exciting So that any Viewer go down on its Principle and Baisic face In this to Interduce one of the Fam ouse Iranians Painting school again That it called Shiraz Painting school Which is named the mother of Schools

In The end part of Wall covering That it baised on Shiraz Panting School For an Internal design of a Tradition l restau ran t So That it Shows a Traditional Place and it be effective on Promoting of Iran-Islam ic culture.

مقدمه

مکتب نگارگری شیراز را به تعبیری میتوان ام المکاتب ایران در قلمروکتاب آرای دانست که گرچه به لحاظ فرهیختگی و پروردگی به پای مکاتب دیگری چون مکتب تبریز و هرات و اصفهان نرسیدولی از حیث تداوم و استمرار و تجربه ادوارمختلف هنری بدانها پیشی

گرفت با اینکه این مکتب با خصلت بومی خود به حد اعلائی از طراحی و گستردگی طیف رنگها دست نیافت و در این قلمرو تابع سبکهای تراز اول تختگاهها بود. در هنر نگارگری ایران به شکوفایی کم نظیری در زیبایی و کمال رسید. (عبدی-۱۳۸۲: ۱۴۷)

امروزه نیاز به این موضوع کاملاً واضح و روشن است که نگارگری ایرانی نیاز به معرفی و احیای دوباره دارد. البته دلایلی چند برای معرفی این هنر اصیل ایرانی وجود دارد، که یکی از این دلایل وجود سفره خانه ها و رستوران های سنتی بسیار در کشور عزیزمان ایران است. در صورتی که متاسفانه طراحی دکوراسیون داخلی این رستوران ها با موضوع سنتی بودن آن ها در تضاد است. بنابر این شهر فرهنگی، مثل شیراز نیز می توانست، تاثیر بسزایی در احیای این آثار داشته باشد.

هنگامی که حرف از دکورهای سنتی به میان می آید فضای شلوغ و پر از دیوارکوب های قدیمی، گلیم هاو چراغ نفتی و مهرهای فیروزه ای و هزارخرد و ریز سنتی را در ذهن ما مجسم می کند.

پس مهم است که از چه سبک و ماده ای استفاده می کنیم و فضاسازی یک مکان سنتی باید در اشاعه و فرهنگ ایرانی-اسلامی نقش موثری داشته باشد.

در نگاهی به تاریخچه دیوار پوش می توان گفت که دیوار پوش همان پرده های بزرگی بود که در جوامع گذشته بر دیوار خانه های خود آویزان می کردند. اما این پرده ها معمولاً به رنگ اتاق بودند و یا با نقش های بسیار ظریفی بر روی آن ها سوزن دوزی شده بود. چرا که در آن زمان کمتر کسی قادر به خرید پرده های گران قیمت بود.

مکتب نگارگری شیراز

نگارگری ایرانی زیبایی جهانگیر و جهانگشااست که با زیبایی شکلی و مضامین متعالی خود مشحون از رازهایی است که کشف آنها دغدغه هر محقق و هنرمندی است که در ورای ظاهر در جستجوی دنیاهای سیال و متصاعدی است اما صعب بودن دستیابی به مضامین باطنی بدان جهت است که جاذبه زیبایی شکلی این نگاره ها ان قدر والا و شگفت انگیز و مضامین اش ان چنان شیرین و پر هیجان است که بیننده را غرق در اصول و مبانی شکلی می کند. (سید عبدالمجید شریف زاده، ۱۳۷۵: ۱۳)

مکتب نگارگری شیراز را به تعبیری می توان ام المکاتب ایران در قلمرو کتاب آرایبی دانست که گرچه به لحاظ فرهیختگی و پروردگی به پای مکاتب دیگری چون مکتب تبریز و هرات و اصفهان نرسید، ولی از حیث تداوم و استمرار و تجربه ادوار مختلف هنری بدانها پیشی گرفت با اینکه این مکتب با خصلت بومی خود به حد اعلائی از طراحی و گستردگی طیف رنگها دست نیافت و در این قلمرو تابع سبکهای تراز اول تختگاهها بود. در هنر نگارگری ایران به شکوفایی کم نظیری در زیبایی و کمال رسید.

سه دوره ای شاخص این مکتب را می توان از جمله دوره ای آل اینجو، دوره ای آل مظفر و دوره ای تیموریان دانست. در مکتب نگارگری شیراز مواردی وجود دارد که بدون توجه به آن موارد مطلب چند لایگی خود را از دست می دهد مواردی چون شعر و خوشنویسی و تذهیب و حتی علم چنان در هم تنیده شده اند که بنیاد علم و فرهنگ و هنر این مکتب را بنیان نهاده اند و مطلب بدون توجه بدانها ناقص و ابتر باقی می ماند. (همان ۱۴۷)

ویژگیهای کلی و زیباشناختی مکتب(آل اینجو)

سبک خشن و شتابزده نگاره های این مکتب یادآور هنر عامیانه است این سبک به طور اساسی یک سبک طراحی وار است که از خط به منزله عنصر اولیه استفاده می کند. مکتب نگارگری شیراز در دوره آل اینجو ترکیب بندی های جدید و رنگبندی های شاخص و کار بست طلا رادر این رنگبندی ها را تجربه کرد نگاره های این دوره با سبکی کاملاً متمایز اجرا شده اند. پس زمینه این نگاره ها بارنگ قرمز و آبی و زرد کار شده و تپه ها مخروطی شکل هستند، گل های درشت، درختان در پس زمینه و رداها و جامه های منقوش از خصوصیات بعضی از نگاره ها است. جزئیات ابرها و گیاهان تاثیر کمرنگ از نقاشی چینی دارند این تاثیر پذیری به احتمال زیاد از نقوش ظروف چینی یا پارچه های ابریشمی منشا گرفته که از چین وارد شیراز می شده است گفتنی است که جنبه های اصلی ترکیب

بندی، رنگبندی، طرح جامه ها و شکل گیاهان به ویژه در شاهنامه های کوچک کاملاً متفاوت با انواع چینی است این نکته از استقلال هنرمندان شیراز حکایت می کند.

نسخه نگاره ها در زمان آل اینجو جملگی قطع متوسط و تصاویری موج و جانداروگاهی نازموده و خام دستانه دارد، رنگمایه آنها نامسجم است، منظره پردازی در آنها اغلب رویایی و خیالبندانه است ولی عناصر قراردادی و محدودی دارد. (آژند-۱۳۸۷: ۷۰)

۱-۱-۱ ویژگیهای کلی و زیباشناختی مکتب(آل مظفر)

یکی از ویژگیهای چشمگیر مکتب شیراز در دوره آل مظفر تحول در صفحه آرایی است. از خصوصیات تذهیب نسخهها در دوره آل مظفر در آمیختگی اسلیمیهای هندسی با گیاهی در یک زمینه لاجوردی است و در بعضی از نسخههای رنگهای قرمز، سبز، نارنجی و فیروزه ای و قهوه ای کم رنگ به کار رفته است. منظره پردازی از خصوصیات چشمگیر نگارههای دوره آل مظفر است در این دوره منظره پردازی خام دوره آل اینجو محو شد و جای آن منظره ای نشست که از خصوصیات نگارگری سدههای بعد ایران شد یعنی افقهای مرتفع و گرد که بدان هابیش از اندازه تاکید می شد طوری که آسمان به صورت باریکه ای جلوه می یافت که در میان دو تپه بلند و گردگم می شد پیکر پردازی هاترمیم گشت و پیکره هایی با چهره ای گرد و ریش و سبیل نرم پدیدار شدند. خطوطهای سیال، افقهای بلند و منظره های پهن، همچنین نگارههای آل مظفر جای پس زمینه قرمز، قطع باریک و پیکره های خام دوره آل اینجو را فرا گرفت. کاربرد تزئینی ردیف درختان شکوفان، آسمان طلایی و کوه پردازیهای دلنشین نشان از بالندگی نگارگری شیراز در دوره آل مظفر است که در واقع هدف نگارگر شیراز دستیابی به یک زبان بصری ناب برای القای مفاهیم متن بوده است. (آژند، ۱۳۸۷: ۱۳۷)

شکل ۱ کشتن اژدها توسط بهرام گور، شاهنامه، شیراز ۷۷۱ ه ق، کتابخانه توپقاپی سرای، استانبول

ویژگیهای کلی و زیباشناختی مکتب(تیموریان)

همانطور که ذکر شد اسکندر سلطان هنرمندان جلایری را بر هنرمندان محلی شیراز ترجیح می داد بدین ترتیب اگر چه آثار این دوره در شیراز تولید شده اند اما منعکس کننده سبک رایج نقاشی در زمان آغاز حمله تیمور نیستند بلکه می توان آنها را منسوب به سبک رایج در تالارهای خاندان سلاطین جلایری در بغداد دانست سبک و روشی که به علت پختگی و بلوغ خود سبکی از نشاط و جوانی و انرژی است. نسخه های کتاب آرایی شده اسکندر سلطان از نظر سبک شناسی در حقیقت آمیزه ای از خصوصیات اساسی نگارگری آل مظفر و آل جلایر و ارائه ترکیبی دلنشین از این خصوصیات است مناظر زیبا و تغزلی و بالاتر از همه قطع بزرگ روزگار آل مظفر جای خود را به نگاره های کوچک و پویا در گلچین های ادبی و علمی داد رنگبندی این نگاره ها حتی بعدها در نگارگری هرات تاثیر گذاشت در نگاره گلچین حماسه ها سبک جدید دوره اسکندر سلطان بهتر و روشن تر چهره نموده است. پیکره ها دارای سرهای بزرگ، سیمای بیضی شکل و رنگبندی در نقوش زرین و سیمین است. هنرمندان کارگاه اسکندر سلطان دردو گلچین ادبی، یکی قطع بزرگ

و دیگری قطع کوچک، زنجیره ای از ترکیب بندی های زیبا و استادانه پدید آوردند نکاره های این دو گلچین بعدها الگویی برای گلچین های مشابه گردید. (رهنورد، ۱۳۸۶: ۴۷)

شکل ۲ منظره گلچین، بهبهان، ۸۰۱ ه ق، موزه آثار ترکی و اسلامی، استانبول

۲-۱- تاریخچه رستوران و سیر تحول در آن

سابقه تامین غذای مسافران تاریخچه ای کهن دارد و سابقه آن به ۴۰۰۰ سال پیش از میلاد مسیح می رود که در آن زمان مراکزی برای عرضه غذا به وجود آمد که در هنگام حکومت پادشاهان روم، یونان، روم شرقی رونقی فراوان داشت. در سده شانزدهم گونه های مختلفی از کلیه قهوه خانه هادر انگلستان به وجود آمد که در زمان هایی معین غذاهایی را ارائه می کرد. اما در سال های آخر سده هجدهم واژه رستوران برای نخستین بار در فرانسه (پاریس) به کار برده شد ولی سالن غذاخوری به مفهوم امروزی در ایالات متحده آمریکا به سال ۱۸۳۴ میلادی گشایش یافت. (www.iranchef.com, ۸۸/۴/۴، ۱۱)

۳-۱- مفهوم واژه رستوران

غذاخوری یا رستوران بر گرفته از واژه فرانسوی وانگلیسی می باشد که نوعی بنگاه (موسسه) است که در آن خوراک و نوشیدنی ارائه و در همانجا صرف می شود. در جایی دیگر می توان گفت رستوران جایی است که گذشته از مصرف مواد اولیه سالم و قابل اعتماد، نوع چیدمان مناسب و... می تواند در کیفیت و جذابیت رستوران در انتظار مراجعه کنندگان به خوبی نمایان شود. (همان)

۱-۳-۱

۲-۳-۱ سفره خانه ها

گونه ای از رستوران است که طبخ و عرضه غذاهای سنتی همراه با آداب و سنن مرتبط با آن و احیای میراث معنوی، همچنین حفظ و اشائه آن از طریق معماری و موسیقی محورهای اساسی طرح ساماندهی و درجه بندی فعالیت سفره خانه های سنتی به حساب می آید، که در آن غذاهایی مانند چلو کباب و جوجه کباب و... ارائه می گردد. (www.wikimapia.com, ۸۹/۳/۲، ۱۴)

شکل ۳ نمونه ای از سفره خانه

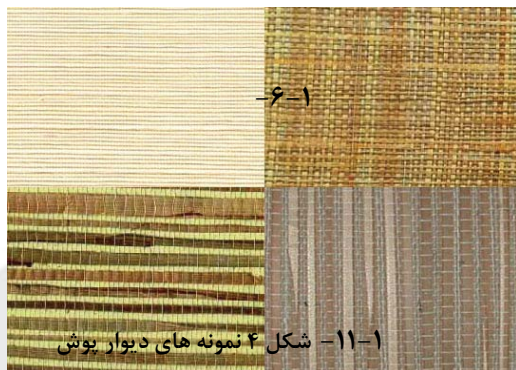
۴-۱- طراحی دکوراسیون در رستوران سنتی

هنگامی که حرف از دکورهای سنتی به میان می‌آید فضای شلوغ و پر از دیوارکوب‌های قدیمی، گلیم هاو چراغ نفتی و مهرهای فیروزه ای و هزار خردوریز سنتی رادر ذهن مامجم می‌کند پس مهم است که از چه سبک و ماده ای استفاده می‌کنیم و فضاسازی یک مکان سنتی باید در اشاعه و فرهنگ ایرانی-اسلامی نقش موثری داشته باشد. بنابراین می‌توان گفت که رعایت سبک معماری، نوع لباس ها، برخورد ها و سرویس ها از نشانه‌های قابل توجه در دکوراسیون یک رستوران سنتی می‌باشد. (www.mbc.com، ۸۸/۴/۸، ۱۲)

مفهوم واژه دیوارپوش و قابلیت‌های آن

تعریف: واژه یا اصطلاح دیوارپوش در واقع از کلمه‌ی انگلیسی (wall covering) گرفته شده است که (wall) به معنای دیوار و (covering) به معنای پوشش دادن یا پوشاندن می‌باشد که در فارسی به دیوارپوش یا پوشش دهنده دیوار معنایده است که در زیر دو تعریف از آن آورده شده است:

- ۱- هر چیزی که فضایی را جهت دکوراسیون محصور می‌کند.
- ۲- نوعی پوشش دهنده‌ی نما یا دیوار که بیشتر جنبه تزئینی و زیبایی داشته و در دکوراسیون یا نمای داخلی ساختمانها و رستوران ها... به کار گرفته می‌شود. (www.totalwallcovering.com، ۸۹/۵/۴، ۱۵)

۵-۱-

۷-۱-

۸-۱-

۹-۱-

۱۰-۱-

۱۲-۱- تحقیقات انجام شده در زمینه انتخاب موضوع

متاسفانه امروزه خیلی از رستوران ها با اینکه نام سنتی را بر خود گرفته اند اما فضایی مدرن را در خود دارند، همچنین مشکلاتی نیز در دکوراسیون رستوران های امروزی دیده می شود از جمله، عدم هماهنگی متریال ها و عناصر بصری استفاده شده در سفره خانه های سنتی با اصالت اولیه آنها در گذشته است.

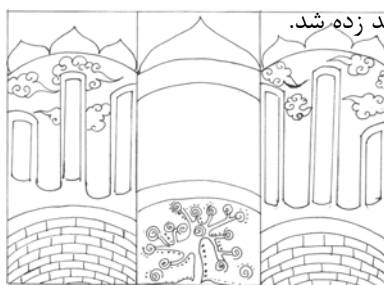
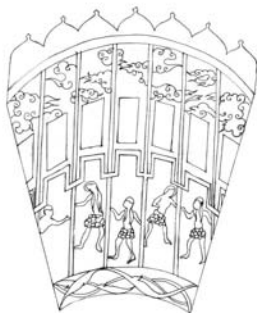
بنابر این دلایل و همچنین مطالبی که در مورد دیوارپوش ها در فصل دوم ذکر شد، موجب مطرح کردن پروژه ای با عنوان طراحی دیوارپوش رستوران سنتی با استفاده از مکتب نگارگری شیراز شد. ابتدا برای شروع اتودهای اولیه لازم بود مطالعاتی بر روی نگارگری ایرانی صورت پذیرد، که در فصل اول توضیحات لازم ذکر شد و دلایلی که موجب انتخاب مکتب نگارگری شیراز برای اجرای این پروژه عملی شد عبارت بودند از:

- ۱- کم رنگ شدن اهمیت نقوش مکتب شیراز با توجه به قدمت تاریخی آن
- ۲- ساختار ترکیب بندی مستحکم و استفاده بهینه از عناصر خطی و استوار در کنار خطوط منحنی
- ۳- توانایی حضور این مکتب در دامنه وسیع مصرف برای کاربردهای مختلف
- ۴- بیگانه شدن شهر شیراز (مردم) نسبت به وجود مکتب اصیلی چون نقوش نگارگری شیراز
- ۵- پس از تحلیل و بررسی، چندین تصویر از دوره های مختلف مکتب شیراز انتخاب و یک آنالیز خطی از این تصاویر تهیه شد.

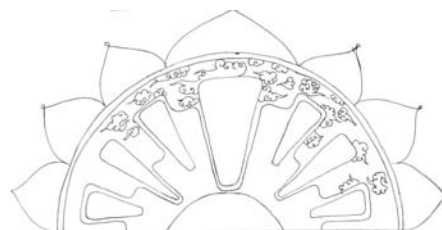
پس از تحلیل و بررسی، چندین تصویر از دوره های مختلف مکتب شیراز انتخاب و یک آنالیز خطی از این تصاویر تهیه شد.

شکل ۵ آنالیز تصویر بهرام گور در گنبد هفت پیکر

بدین ترتیب اتودهای متنوعی از طرح هفت گنبد زده شد.

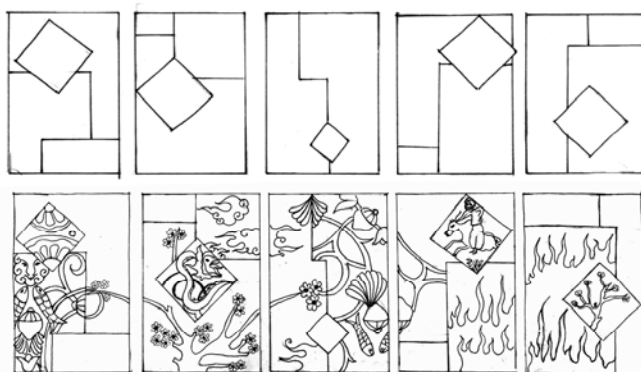
شکل ۶ نمونه های اتوهای طرح هفت گنبد

پس از رسیدن به اتود نهایی با توجه به این نکته که عدد فرد در نقوش سنتی عددی مقدس است و همچنین با توجه به ریتمی که در چند تصویر از تصاویر دوره تیموریان دیده می شد تصمیم گرفته شد که طرح نهایی به صورت سه تیکه (بنابر عدد فرد) اجرا شود.

شکل ۷ نمونه نهایی اتود خطی طرح هفت گنبد

پس از به نتیجه رسیدن طرح هفت گنبد تصمیم بر این شد که طراحی های مدرن تری نیز تهیه شود. بنابر این با توجه به کادر بندی های موجود در نگاره ها پلان هایی برای زمینه تابلو ها طراحی شد. سپس دیتیل هایی از موتیف های مربوط به نگارگری شیراز در فضاهای خالی تابلو جای داده شد و همچنین سعی شد که ارتباطی بین این نقوش برقرار شود.

شکل ۸ نمونه نهایی اتود خطی طرح هفت گنبد

پس از تایید اتود های خطی، طرح ها تک تک اسکن و در نرم افزار فتوشاپ مسیر داده شد. سپس اتود های رنگی از طرح های تایید شده تهیه شد.

شکل ۹ اتود های رنگی طرح هفت گنبد

شکل ۱۰ اتود رنگی نهایی تایید شده طرح هفت گنبد

شکل ۱۱ اتود های رنگی طرح ۵ تکه ای

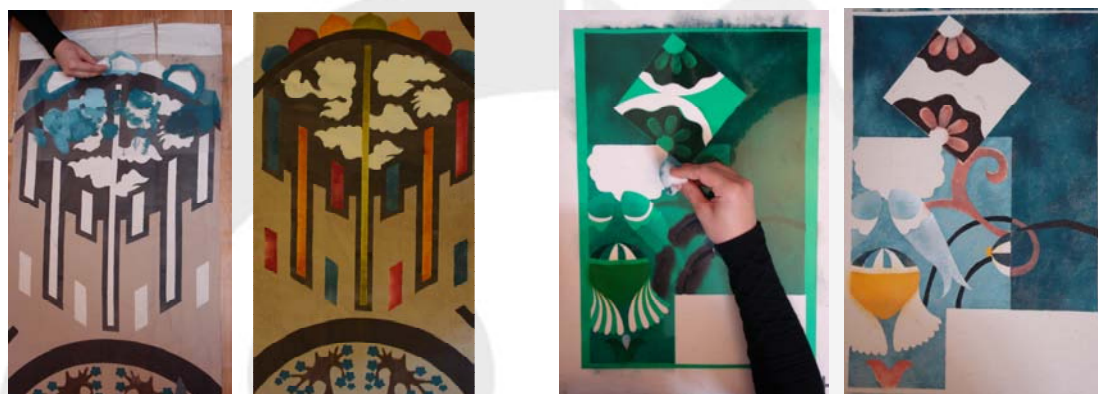

شکل ۱۲ اتود رنگی نهایی تایید شده طرح ۵ تکه

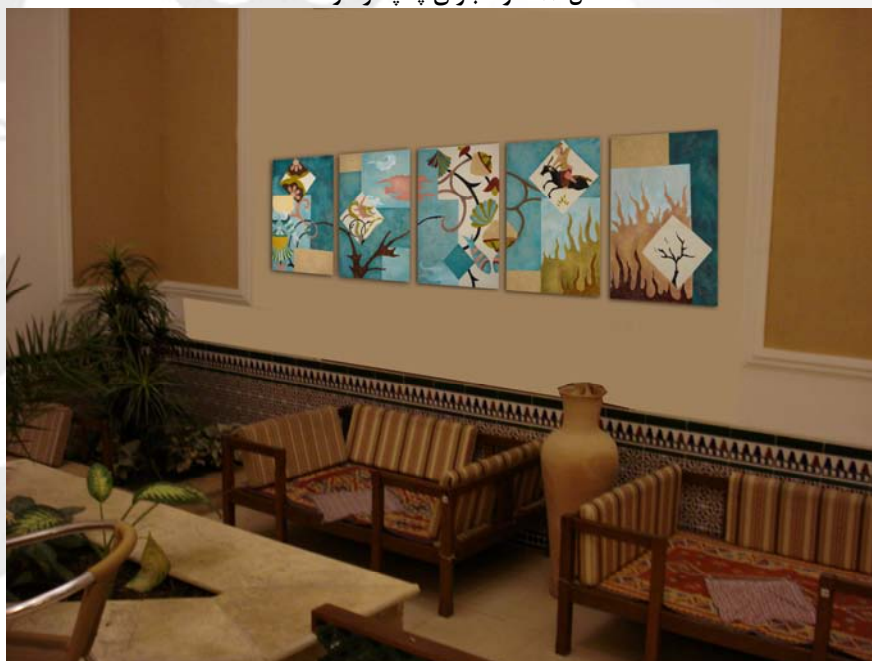
در این مرحله با توجه به حس عمق نمایی که در تصاویر نگارگری مکتب شیراز دیده می شد و همچنین استفاده از رنگ های تخت در آن ها تصمیم گرفته شد تا از تلفیق دو چاپ ترافارد و سیلک اسکرین استفاده شود.

برای اجرای طرح هفت گنبد چهار سطح از کار چاپ سیلک اسکرین انتخاب شد و تصمیم بر این شد که قسمت های دیگر طرح هفت گنبد به همراه تابلوهای ۵ قسمتی با چاپ ترافارد اجرا شود. در این مرحله قسمت های مربوط به چاپ ترافارد، بر روی طلق های جداگانه (مخصوص هر رنگ) آماده شد.

شکل ۱۳ نحوه اجرای چاپ ترافارد

شکل ۱۴ نسب تابلوهای ۵ تکه ای در رستوران سنتی

نتیجه گیری

همان طور که پیداست، امروزه نیاز به این موضوع کاملا واضح و روشن است که نگارگری ایرانی نیاز به معرفی و احیای دوباره دارد، البته دلایلی چند برای معرفی این هنر اصیل ایرانی وجود دارد.

لذا با توجه به بررسیها و تحقیقات صورت گرفته در این پروژه نتایجی به شرح ذیل برای علاقه مندان و دوست داران هنر ارائه مینمایم:

- ۱- ایجاد ارتباط مناسب میان طرحهای ابداعی بر گرفته از مکتب نگارگری شیراز در قالب دیوا پوش در فضای سنتی
- ۲- هماهنگی متریالها و عناصر بصری در نقوش مکتب شیراز در سفرهاخانه های سنتی با حفظ اصالت اولیه آنها در گذشته
- ۳- از بین بردن تضاد میان طراحی مدرن داخلی رستوران با سنتی بودن محیط آن
- ۴- جایگزین نمودن قالب سنتی دیوار پوش به عنوان بستری مناسب در برابر ساختارهای مدرن متناظر با آن
- ۵- موفق بودن استفاده از پارچه قلمکار در اجرای طرحهای این پروژه
- ۶- تناسب میان دو چاپ (ترافارد وسیلک اسکرین) در عمقی نشان دادن طرحهای نهایی

۲- منابع

- (۱) شریف زاده ، عبد المجید ، ۱۳۷۵ ، آشنایی با مکاتب ، چاپ اول ، انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.
 - (۲) رهنورد ، زهرا ، ۱۳۸۶، نگارگری تاریخ هنر ایران در دوره اسلامی، چاپ اول ، انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.
 - (۳) آژند، یعقوب، ۱۳۸۷، مکتب نگارگری شیراز، چاپ اول ، چاپ و انتشارات فرهنگستان هنر.
 - (۴) عبدی، ناهید ، ۱۳۸۲، آشنایی با مکاتب و نقاشی در ایران ، چاپ اول ، چاپ و انتشارات کتاب های درسی ایران.
 - (۵) پویان ، جواد، ۱۳۷۹، چاپ دستی ، چاپ اول ، چاپ و انتشارات کتاب های درسی ایران.
 - (۶) معتمد، ابراهیم، ۱۳۷۹، چاپ سیلک اسکرین، چاپ اول، انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.
 - (۷) عابدینی، علیرضا، ۱۳۸۰، چاپ دوم، کارگاه چاپ دستی (۱) چاپ و انتشارات کتاب های درسی ایران.
- سایت ها:

- (۱) www.york wall.com
- (۲) www.total wallcovering.com
- (۳) www.ihdg.com
- (۴) www.design your wall.com
- (۵) www.mdc.com
- (۶) www.stark wallcovering.com
- (۷) www.wallpaper.com
- (۸) www.iran chef.com
- (۹) www.wikimapia.com
- (۱۰) www.coffeeman iran.ir

(۱۱) www.parsian plan .com

(۱۲) www.wiki pedia.com